

**An analytical look at the rewritten stories of
Kalileh va Demneh in order to apply in philosophy for
children program (case study: *Ketabha ye Bandangoshti*)**

Atefeh Yousefi*, Saeid Hamidian **

Saeid Naji***

Abstract

The classical Persian texts, including verse & prose, include the prominent didactic works, such as *Kalileh va Demneh*, *Golestan* and *Boustan*, *Marzbannameh* etc. Because of the overloaded history of Persian literature, these texts have a very high literary acceptance; and since they have written with pedagogical and didactic goals, in the form of story, they contain numerous moral and social teachings.

In this research which is reported in descriptive analytical method, the collection of *Ketabha ye Bandangoshti*, including ten stories of *Kalile va Demneh*, that is rewritten in order to apply in philosophy for children program, have been analyzed according to philosophical thinking standards and the special criteria of children literature. The review of these rewritings from the literary, philosophical and psychological perspectives, shows that the author did not adhere to the P4C storytelling standards and in some cases has violated the principles; and because of the lack of story elements and philosophical thinking criteria, some of rewritten stories have no literary adequacy and philosophical adequacy. Furthermore, due to

* PHD in Persian language & literature, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran
(Corresponding Author), Atf.yousefi@Gmail.com

** professor in Persian language & literature, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran,
Drsaeidhamidian@Gmail.com

*** Associate professor in p4c, Institute for Humanities and Cultural Studies (IHCS), Tehran, Iran,
S.naji@ihcs.ac.ir

Date received: 25/07/2024, Date of acceptance: 13/10/2025, Date Printed: 06/08/2026

the neglect of the age of the readers and the lack of congruence between the child moods and the theme of story, in several stories, psychological adequacy is not seen.

Keywords: Kalile va Demneh; rewrite; philosophy for children; philosophical story.

Introduction

From ancient times to the present, stories have always played a prominent role in human life and may be as old as humanity itself. Stories have long existed in all cultures and languages, and were one of the best and simplest tools for communication between people in society. In the past, stories were mostly for entertainment and were rarely used for educational purposes. The goal of stories was never to challenge the audience and place them in moral and philosophical dilemmas; the only lesson of these stories was the struggle between good and evil and the ultimate eternal victory of good over evil. With human growth and changes in lifestyle, the complexity of stories and their scope of application gradually increased and broadened; to the extent that many political, mystical, religious, social, and moral teachings were expressed in the form of allegorical stories and anecdotes, and unique works such as *Paradise Lost*, *Divine Comedy*, *Mathnavi ma'navi*, *Kalileh va Dmaneh*, *Golestan and Bustan*, etc. were created. This indicates that stories have a special impact on their listeners that ordinary words cannot. It is because of high ability of stories that we can also use them for indirect education. Stories, with a coherent structure, narrate an imaginary event or series of events and share an experience with the reader as characters and motivations develop; this is what highlights the role of stories as educational tools.

Materials & Method

In this paper which is reported in descriptive-analytical approach, the collection of rewritten stories, *ketabhaye bandangoshti*, were explored based on the findings of researchers & theorists in two fields of children's literature & philosophy for children. This collection which includes ten rewritten stories from *Kalileh va demneh* is analyzed in literary, philosophical and psychological perspective.

Discussion & result

One of these educational areas that has expanded significantly in recent years is the philosophy program for children. Stories play an effective and prominent role in this program and are used as a powerful tool to encourage children to think.

Because, as the founder of the FBC program, Matthew Lipman, states: Stories strengthen children's tendency to ask questions, to think, and to understand. Stories provide children with criteria by which they can evaluate the affairs of this world. They bring together the pieces of experience and unite them into an illuminating whole. (Lipman, 1396: 182) Storytelling is like a model we apply to life, so that we can understand ourselves and our world. We can emerge from the darkness of our existence through stories. Stories have a real educational function.

There is a further justification for the centrality of the narrative text. Motivation by itself is not enough. We can not assume that children walk into the classroom are able to do philosophy well. They need to know how to proceed, and one effective way to help them acquire this procedural knowledge is to involve them intellectually as well as emotionally, in the lives of characters who enact and model the processes of inquiry. (see Splitter & Sharp, 1995: 99)

In the following research, we intend to analyze and examine a collection of *ketabhaye bandangoshti* that, according to the book's author, were adapted and rewritten from the stories of Kalila and Demna for use in the Philosophy for Children (p4c) program. The present research is an attempt to answer this question: Have the principles and criteria of the philosophical stories been observed in the adaptations of Persian classic texts? The purpose of this research is to investigate the extent to which the writers of the adapted stories adhered to the fictional criteria of P4C.

Conclusion

According to research findings, These rewritten stories have received high marks in terms of linguistic editing and the suitability of the writing level to the reading abilities of children; however, the philosophical criteria have not been properly observed in them, and the average percentages in some components have not even reached half. The majority of these stories are not rewritten based on the criteria of the p4C, but are simply simplified and translated into modern language.

In some cases, there is no connection between the subject and content presented in the story and the audience's emotions and needs, and the rewriting lacks psychological acceptability.

Bibliography

Ahmadi, Akbar; et al (1391) «philosophical themes in Persian classic texts», *tafakkor va kudak journal*, 3, N 2, pp 1- 25. [In Persian]

- Bandura, A. 1986. *Social foundations of thought and action: A social cognitive theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall
- Corbett, pie (1395) *theching story writing*. Translator Mohsan Soleymani. Tehran: vijejnashr. [In Persian]
- De Marzio, Darryl Mathew. 2011. What happens in philosophical texts: Mathew Lipman's theory and practice of the philosophical texts as a model. *Childhood and philosophy* , Rio de Janiro, out 2011, pp37- 65
- Esmā'ili taheeri, Hasan (1393) *Ketabha'ye bandangoshti*. Kashan: qanunmadar. [In Persian]
- Fisher, Robert (1385) *teaching thinking to children*, translator Mas'ud safayi moqadam & Afsaneh Najarian. Ahvaz: Rasesh pub. [In Persian]
- Jalali, Maryam; xodarahmi, fatemeh (1398) «reprocess of marzbannameh va kalileh va demneh for children according to communicating theory», *balaqat va naqd e karbordi*, N 6, pp 45- 58. [In Persian]
- Hosseyni, Zahra; and et al (1398) comparative study of philosophical thinking in Hay ebn e Yaqzan story and Azaryazdi bache ye adam according to Lipman theory», *tafakkor va kudak*, 10, N 2, pp 49- 73. [In Persian]
- Lecher, Danis B; et al (1389) comunation with children through story. Translator Manijeh Behbudi. Tehran: IHCS. [In Persian]
- Lipman, Mattew (1992). Harry Stotlemier's discovery. Edited by Ann Margaret Sharp. Philadelphia: Temple university press.
- (1396) «philosophy and story story and P4C», translator fatemeh keykavusi, in *philosophical inquiry for children*, by Saeed Naji, vol 3, Tehran: IHCS. [In Persian]
- ; et al (1399) *philosophy in the classroom*. translator Mohammadzahir Baqeri. 2ed. Tehran: IHCS pub. [In Persian]
- Majid Habibi, leyla; et al (1397) «philosophical reading of Persian classic story texts in accordance with p4c program's porpose», *tafakkor va kudak journal*, 9, N 4, pp 75- 100. [In Persian]
- Mayers, chett (1374) *teaching critical thinking*. translator Xodayar Abili. Tehran: samt. [In Persian]
- Monshi. Abulma'ali (1386) *kalileh va demneh*. Eritor Mojtaba Minavi. Tehran: Amirkabir. [In Persian]
- Naji, saeed (1395) *P4C's criterion for story*. Tehran: IHCS pub. [In Persian]
- Naji, saeed; Habibi, leyla (1397) «another look at philosophical & literary point of stories in p4c program», *tafakkor va kudak journal*, 9, N 2, pp 1- 30. [In Persian]
- Naji, saeed; Mar'ashi, Mansour (1394) «philosophical adequacy in p4c stories», *tafakkor va kudak journal*, 6, N 1, pp 87 - 111. [In Persian]
- Qezal Ayaq, Soraya (1392) *kids & teen's literature and reading*. 9ed. Tehran: Samt pub. [In Persian]
- Sasani, farhad; Javadirad, Atiyeh (1400) «the principle of making easy litrary classic texts», *jostarha'ye zabani journal*, N 2, pp 320- 392. [In Persian]

379 Abstract

sharp, Ann Margaret (1387) «P4C *points and other criteria*», in *philosophical inquiry for children*, by Saeed Naji, Tehran: IHCS. pp 97- 124. [In Persian]

Sho'ari Nejad, Aliakbar (1387) *children's literature*. 26 ed. Tehran: Etela'at pub. [In Persian]

Schachtel, Ernst G (1396) «child and story», translator fatemeh keykavusi, in *philosophical inquiry for children*, by Saeed Naji, vol 3, Tehran: IHCS. [In Persian]

Splitter, laurance J; Sharp, Ann. M. 1995. *Teaching for better thinking*. Australian Council for Educational Research LTD.

Yousefi, Atefeh; Naji, sa'id (1401) «rereading a chapter of Kalileh & demneh», *pajuheshnameh adabiyat ta'limi*, N 55, pp 135- 160. [In Persian]

; et al (1402) «Do's & Don'ts of stories based on the classical Persian literature special for P4C program (case study: Masnavi Molavi & philosophy for children)», *tafakkor va kudak journal*, 15, N 1, pp 327- 350. [In Persian]

نگاهی تحلیلی انتقادی به بازنویسی داستان‌های کلیله و دمنه جهت استفاده در برنامه فلسفه برای کودکان (مطالعه موردی: کتاب‌های بند/نگشتی)

عاطفه یوسفی*

سعید حمیدیان**، سعید ناجی***

چکیده

متون کلاسیک فارسی اعم از نظم و نثر، دربردارنده آثار تعلیمی برجسته‌ای همچون کلیله و دمنه، گلستان، بوستان، مرزبان‌نامه و ... است. به سبب پیشینه پربار ادبیات فارسی، این متون از مقبولیت ادبی بسیار بالایی برخوردارند و از آنجا که غالباً با اهداف آموزشی و تربیتی در قالب داستان به رشته تحریر درآمده‌اند، دارای مضامین و آموزه‌های اخلاقی و اجتماعی بی‌شماری هستند. در این میان، کلیله و دمنه به سبب سبک ویژه داستان‌پردازی و نیز شخصیت‌پردازی متفاوتش همواره مورد توجه مخاطبان بوده؛ و بازنویسی‌ها و اقتباس‌های بسیاری از روی آن برای کودکان و نوجوانان صورت گرفته است. در پژوهش حاضر که با روش توصیفی تحلیلی انجام شده است، مجموعه کتاب‌های بند/نگشتی، شامل ده داستان از کلیله و دمنه - که طبق گفته مؤلف با هدف اجرا در برنامه فلسفه برای کودکان، بازنویسی شده است - بر مبنای معیارهای تفکر فلسفی و ضوابط خاص داستان‌های کودک، تحلیل شده است. بررسی این بازنویسی‌ها از سه منظر مقبولیت ادبی، مقبولیت فلسفی و مقبولیت روان‌شناختی، نشان می‌دهد نویسنده چندان پایبند به رعایت معیارهای داستانی فبک نبوده و

* دکتری زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران (نویسنده مسئول)،
Atf.yousefi@gmail.com

** استاد زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران،
drsaeidhamidian@gmail.com

*** دانشیار گروه فبک، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، تهران، ایران،
S.naji@IHCS.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۵/۰۴، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۷/۲۱، تاریخ چاپ: ۱۴۰۵/۰۵/۱۵

در مواردی این اصول داستانی را نقض کرده است؛ و به علت عدم درج عناصر داستانی و مؤلفه‌های تفکر فلسفی، چندی از داستان‌های بازنویسی شده فاقد مقبولیت ادبی و مقبولیت فلسفی هستند. به علاوه، به علت بی‌توجهی به سن مخاطب و عدم برقراری تناسب میان روحیات کودک و مضمون، در برخی از داستان‌ها، مقبولیت روان‌شناختی دیده نمی‌شود.

کلیدواژه‌ها: کلیله و دمنه، بازنویسی، فلسفه برای کودکان، داستان فلسفی.

۱. مقدمه

از گذشته‌های دور تا کنون، داستان- در این بخش قصه و داستان مترادف هم به کار رفته‌اند و تفاوت‌های ادبی آن‌ها مدنظر نیست- همواره نقش پررنگی در زندگی انسان داشته است و شاید عمری به اندازه عمر بشر داشته باشد؛ حتی در زمان‌های بسیار دور که خط و نگارش فراگیر نبوده، داستان‌ها دهان به دهان منتقل می‌شده و مورد توجه تمامی افراد و اقوام بوده است. داستان از دیرباز در همه فرهنگ‌ها و زبان‌ها وجود داشت و یکی از بهترین و ساده‌ترین ابزارها، برای ارتباط میان افراد جامعه بود. قصه‌ها در قدیم، بیشتر جنبه سرگرمی داشتند و کمتر پیش می‌آمد که برای مقاصد آموزشی به کار روند. هدف قصه‌ها هیچوقت به چالش کشیدن مخاطب و قرار دادنش بر سر دوراهی‌های اخلاقی و فلسفی نبوده است؛ تنها آموزه این قصه‌ها، دعوا بر سر خیر و شر و دست آخر پیروزی جاودانه خوبی بر بدی بود. «بشر از دیرباز تا کنون مشغول داستان‌پردازی بوده است. [...] قصه‌های سنتی نوعی ستایش از پشتکارها، مهربانی‌ها، فداکاری‌ها و دیگر فضیلت‌ها هستند و در دل فرهنگ همه جوامع نیز وجود دارند». (کوربت، ۱۳۹۵ ج اول: ۱۰)

با پیشرفت‌های بشری و تغییر در سبک زندگی، پیچیدگی داستان‌ها و حوزه کاربرد آن‌ها هم رفته‌رفته بیشتر و وسیع‌تر شد؛ تا آنجا که بسیاری از آموزه‌های سیاسی، عرفانی، دینی، اجتماعی و اخلاقی در قالب داستان‌ها و حکایات تمثیلی بیان شدند و آثار بی‌نظیری همچون بهشت گمشده، کمدی الهی، مثنوی معنوی، کلیله و دمنه، گلستان و بوستان و ... خلق شد. این مسئله بیانگر این نکته است که داستان، تأثیرگذاری ویژه‌ای بر شنونده‌اش دارد که از حرف و سخن عادی برنمی‌آید. واژه‌ها چنان قابلیت دارند که می‌توانند به اندیشه‌ها، عقاید، احساسات و رفتار ما شکل دهند و هنگامی که به صورت منسجمی همانند داستان کنار هم قرار گیرند، تأثیرگذاری بیشتری دارند. به جهت همین قابلیت بالای داستان است که می‌توانیم از آن در جهت آموزش غیرمستقیم نیز بهره ببریم. داستان‌ها با برخورداری از

ساختار منسجم، به روایت رویداد یا مجموعه‌ای از وقایع تخیلی می‌پردازند و با رشد شخصیت‌ها و انگیزه‌ها، تجربه‌ای را با خواننده به اشتراک می‌گذارند؛ این همان چیزی است که نقش داستان را به عنوان ابزار آموزشی پررنگ می‌کند. دنبال کردن سیری مشخص که در راستای کمال شخصیت و پیرنگ داستان است، موجب انسجام فکری کودک می‌شود.

یکی از این حوزه‌های آموزشی که در چند سال اخیر گسترش چشم‌گیری داشته، برنامه فلسفه برای کودکان است. داستان در این برنامه نقش مؤثر و پررنگی دارد و همچون ابزاری نیرومند، در راستای اندیشه‌ورزی کودکان به کار می‌رود. زیرا چنان‌که بنیان‌گذار برنامه فبک، متیو لیپمن، بیان می‌کند:

داستان‌ها گرایش کودکان به سؤال پرسیدن، به فکر فرورفتن و تمایل به فهمیدن را تقویت می‌کنند. داستان‌ها معیارهایی در اختیار کودکان می‌گذارند که به وسیله آن بتوانند به ارزیابی امور این جهان بپردازند. آن‌ها قطعه‌های تجربه را کنار هم می‌آورند و تمام آن تکه‌ها را به صورت یک کل روشن‌کننده، با هم یکی می‌کنند. (لیپمن، ۱۳۹۶: ۱۸۲)

روایت داستانی مثل الگویی است که روی زندگی می‌اندازیم تا بتوانیم خود و جهان‌مان را درک کنیم. ما با داستان می‌توانیم از تاریکی وجود خود، بیرون بیاییم. داستان کارکرد واقعی آموزشی تربیتی دارد. (ر.ک کوربت، ۱۳۹۵. ج دوم: ۹) «داستان برای کودک در حکم یک سرزمین ناشناخته است که به تدریج آن را کشف می‌کند و اکتشافات جدید همیشه در آن ممکن است». (اسکچل، ۱۳۹۶: ۱۹۳) با داستان‌های موفق کودک، به کودکی که شاید قدرت و مهارت انطباق و رویارویی با فشارهای روزمره زندگی و ناامیدی را نداشته باشد، رفتارهای جدیدی آموخته می‌شود. می‌توان با استفاده از این نوع داستان‌ها، درباره رفتارهای آسیب‌زا و مشکل‌آفرین صحبت کرد و به‌طور ضمنی، ارزش‌ها را به کودک یاد داد، رفتارهای علی و معلولی را در او پروراند، دیدگاه‌های گوناگونی را به او نشان داد و اصول ابتدایی چگونه زیستن را برای او شرح داد. (ر.ک. لچر و دیگران، ۱۳۸۸: ۱۳)

دلیل دیگری برای اهمیت داستان در فلسفه برای کودکان وجود دارد؛ انگیزه به تنهایی کافی نیست. ما نمی‌توانیم چنین تصوّر کنیم که وقتی کودکان وارد کلاس می‌شوند، توانایی تفکر فلسفی را دارند. ضروری است به کودکان یاد دهیم که چگونه باید در فرایندهای فکری پیش روند؛ و یکی از مؤثرترین راه‌هایی که به آن‌ها برای رسیدن به این دانش عملی کمک می‌کند، این است که آن‌ها را به صورت عاطفی و ذهنی با زندگی

شخصیت‌هایی درگیر کنیم که فرایند پژوهش و پرس‌وجو را به نمایش می‌گذارند. (ر.ک. 99: Splitter and Sharp, 1995) همان‌طور که مارگارت شارپ اشاره می‌کند، داستان‌های فلسفی به کودکان انگیزه می‌دهند تا به حلقهٔ کندوکاو کلاسی وارد شوند. این داستان‌ها بی آن‌که کودکان واقعی و مشکلات‌شان را کانون توجه قرار دهند، از احساسات و عواطف پیش پا افتادهٔ کودک، پرده برداشته و آن‌ها را موشکافی می‌کنند، زیرا داستان‌ها:

- با فراهم کردن واقعیتی ملموس و عینی، به کودک کمک می‌کند تا با مفاهیم فلسفی و تجربه‌های روزانهٔ خود، دست و پنجه نرم کند.
- نمونه‌ای از فعالیت فلسفی، همانند فرایند گفت‌وگوی جمعی فراهم می‌سازند که کودکان عادی نیز قادر به انجام آنند.
- حالات فلسفی، مفاهیم و روش‌هایی را در بافت زندگی واقعی عرضه می‌کنند که به راحتی قابل انتقال به دیگری است.
- دربارهٔ گفت‌وگو، حلقه کندوکاو و معناسازی، توجه و تمرکز مشترکی را پدید می‌آورند.
- ابزاری جهت مقید کردن اعضای حلقه یا جمع شرکت‌کننده به همبستگی به وجود می‌آورند، چنان‌که کودکان با تشریک مساعی در کندوکاو به تلاش می‌پردازند. (ر.ک. شارپ، ۱۳۸۷: ۱۰۷-۱۰۸)

در پژوهش پیش رو، قصد داریم به تحلیل و بررسی مجموعه کتاب‌های *بند انگشتی* بپردازیم که به گفتهٔ مؤلف کتاب، به منظور استفاده در برنامهٔ فلسفه برای کودکان (فبک)، از داستان‌های کلیله و دمنه، اقتباس و بازنویسی شده است. هدف از انجام این پژوهش، بررسی میزان پابندی مؤلف، به معیارهای داستان فلسفی کودک و نیز رعایت اصول و ضوابط ویژه ادبیات کودکان و نوجوانان است.

شایان ذکر است که مبانی نظری برنامه فلسفه برای کودکان، دربارهٔ داستان و معیارهای داستان فلسفی، در مقالات پیشین نگارنده به تفصیل بیان شده است؛ بنابراین در مقاله پیش‌رو، از تکرار این مطالب پرهیز می‌گردد. (برای آگاهی بیشتر بنگرید به یوسفی و ناجی، ۱۴۰۱ نیز بنگرید به یوسفی و دیگران، ۱۴۰۳)

۲. پیشینه پژوهش

در زمینه استفاده از داستان‌های کلیله و دمنه در برنامه فلسفه برای کودکان، تا کنون چندین مقاله به رشته تحریر درآمده است که می‌توان بدین موارد اشاره کرد: در مقاله‌ای نویسندگان به صورت موضوعی و آماری، قابلیت‌های آموزشی چهار اثر کلاسیک فارسی، از جمله کلیله و دمنه را بررسی کرده‌اند. (مجیدحبیبی عراقی و دیگران، ۱۳۹۲). اکبری به کمک چند تن دیگر، مضامین فلسفی را در داستان‌های کهن فارسی، بررسی کرده که در آن به سه داستان از کلیله و دمنه اشاره شده است (۱۳۹۱). در مقاله دیگری، بابی از کلیله و دمنه بر مبنای معیارهای تفکر فلسفی کودکان و نوجوانان، تحلیل شده است (یوسفی و ناجی، ۱۴۰۱). در باب ساده‌نویسی داستان‌های کلیله و دمنه و استفاده از آن‌ها برای کودکان نیز مقالاتی به نگارش درآمده است. از جمله مقاله‌ای که در آن جلالی و خدارحمی با استفاده از نظریه ارتباط‌گیری، به چگونگی پردازش دوباره تمثیل‌های *مرزبان‌نامه* و کلیله و دمنه، برای کودکان پرداخته‌اند (۱۳۹۸). در مقاله دیگری نیز، ضمن بررسی موردی داستان موش آهن‌خور و بازنویسی‌هایش، اصول بازنویسی و ساده‌سازی متون کهن برای کودکان، به‌طور کلی بیان شده است (ساسانی و جوادی‌راد، ۱۴۰۰).

در حوزه نقد و تحلیل داستان‌های فلسفی، جهت کاربرد در برنامه فبک نیز پژوهش‌هایی بدین شرح صورت گرفته است: کتاب *معیار فبک برای داستان* به کوشش سعید ناجی (۱۳۹۵) که نویسنده در آن به بیان معیارهای داستان فلسفی و نقد آثار منتشر شده، شامل ترجمه و تألیف، پرداخته است. در حوزه نقد آثار تألیفی داخلی، مقاله‌ای به کوشش ناجی و حبیبی (۱۳۹۷) انتشار یافته است که نویسندگان ضمن تبیین چارچوب نظری داستان‌های فلسفی، دو داستان از مجموعه *داستان‌های فکری* به قلم مرتضی خسرونژاد را بررسی کرده‌اند. حسینی و دیگران (۱۳۹۸) دو بازنویسی از داستان *حی‌بن یقضان* را بر اساس معیارهای داستان فلسفی، تحلیل کرده‌اند. همچنین در مقاله‌ای حکایات بازنویسی شده *مثنوی معنوی* که در مجموعه *مثنوی مولوی و فلسفه برای کودکان* به چاپ رسیده است، بررسی شده و نکات قوت و ضعف آن بیان گردیده است (یوسفی و دیگران، ۱۴۰۳).

۳. روش پژوهش

پژوهش حاضر با استفاده از روش توصیفی تحلیلی انجام گرفته است. بدین منظور آرای نظریه‌پردازان برنامه فلسفه برای کودکان، در باب داستان‌های فلسفی، مطالعه شده و

مؤلفه‌های اصلی آن استخراج گردیده است. در ادامه، ده داستان از کلیله و دمنه که در کتاب‌های بندانگشتی به قلم حسن اسماعیلی طاهری بازنویسی شده، بر اساس معیارهای داستانی فبک، در سه سطح ادبی، روان‌شناختی و فلسفی، بررسی شده است. مؤلفه‌های بررسی شده عبارتند از: ویراستگی زبانی، مطابقت زبان و سطح خواننداری مخاطبان، آغاز و فضا سازی در داستان، برخورداری از الگوی گفت‌وگوی استدلالی، شخصیت‌پردازی، باورپذیری، تناسب موضوع و محتوا با روحیات مخاطب، برانگیختگی هیجانی، عدم تلقین، کندوکاو پذیری، ماهیت مسأله‌سازی و چالش‌برانگیزی، پرورش انواع تفکر چهارگانه (انتقادی، خلاق، جمعی، مسئولانه) و پایان‌بندی چالشی.

گفتنی است با توجه به محدودیت‌های موجود و نیز پرهیز از تکرار مطالب، دو داستان از این مجموعه به‌طور تصادفی، انتخاب و برای نمونه تحلیل شده است؛ و برای رعایت اخلاق پژوهش و پیش‌گیری از هرگونه سوءداوری، تمامی داستان‌ها، براساس مؤلفه‌های گفته شده، در جدول انتهایی بررسی و امتیازگذاری شده است.

۴. بررسی و تحلیل کتاب‌های بندانگشتی

مجموعه کتاب‌های بندانگشتی، به نویسندگی حسن اسماعیلی طاهری در بخش کودک انتشارات قانون‌مدار (۱۳۹۳) به چاپ رسیده است. در مقدمه این کتاب گفته شده که داستان‌ها با رویکرد آموزش فلسفه به کودکان، بازنویسی شده و با راهنمای والدین و مربیان همراه است. این مجموعه ده قسمتی، تلخیص و بازنویسی ده داستان از کلیله و دمنه است که در پایان هریک، سه چهار پرسش باز، برای گفت‌وگوی کودکان، طرح شده است. در ادامه به شرح و بررسی دو داستان، از این مجموعه می‌پردازیم.

۱.۴ میمون و لاک‌پشت

میمون و لاک‌پشت که پنجمین داستان این مجموعه است برگرفته از باب بوزینه و باخه در کلیله و دمنه است. (بنگرید به: منشی، ۱۳۸۶: ۲۳۸-۲۵۸) داستان بازنویسی شده از این قرار است: میمونی در کنار رودخانه زندگی می‌کرد و با لاک‌پشتی دوست بود. روزی همسر لاک‌پشت بیمار می‌شود و پزشک داروی او را قلب میمون می‌داند. لاک‌پشت از بیماری همسرش غمگین می‌شود و میمون را به خانه‌اش دعوت می‌کند. میمون هنگام عبور از رودخانه، متوجه ناراحتی دوستش می‌شود و علت را می‌پرسد. لاک‌پشت نیز حقیقت ماجرا

را می‌گوید. میمون با شنیدن این حرف وحشت‌زده می‌شود و به لاک‌پشت می‌گوید قلبم را در خانه جا گذاشته‌ام. بهتر است برگردیم تا آن را با خود بیاورم. لاک‌پشت برمی‌گردد و تا به خشکی می‌رسد، میمون به بالای درختی فرار می‌کند. (ر.ک. اسماعیلی طاهری، ۱۳۹۳)

- مقبولیت ادبی

داشتن مقبولیت ادبی بدین معنا است که داستان‌ها باید از عناصر داستانی همچون فضاسازی، گفت‌وگو، گره‌افکنی و گره‌گشایی، زمان و مکان، کنش و ... و نیز پیرنگ و ساختار روایی منسجمی برخوردار باشند. طرح داستان، شخصیت‌ها و گفت‌وگوها باید برای مخاطب قابل‌باور و جذاب باشند، نه ساختگی و تصنعی. زبان نوشته نیز باید متناسب با سطح خوانداری کودک و قابل‌فهم و روان باشد.

در مقدمه و توضیحات کتاب، سخنی به میان نیامده که این داستان‌ها برای چه گروه سنی‌ای مناسب است؛ اما با توجه به سطح زبانی، تصویرگری و نیز قطع کتاب (دو در هفت سانتی‌متر) به نظر می‌رسد که این داستان‌ها، برای گروه سنی الف یا نهایتاً ب بازنویسی شده باشد. بنابراین، مؤلفه‌های تناسب زبان و درون‌مایه داستان‌ها با سطح ذهنی مخاطب، با همین فرض سنجیده شده که این مجموعه برای گروه سنی الف و ب نوشته شده است.

اصل این داستان در کلیله‌و‌دمنه در چیزی حدود بیست صفحه و سه هزار و نهصد و دوازده واژه به رشته نگارش درآمده است؛ و حکایت کوتاهی نیز در دل آن، از زبان میمون، نقل گشته است. داستان اصلی دارای پیرنگی قوی و مبتنی بر روابط علی و معلولی است؛ همچنین دارای گفت‌وگوهای استدلالی است و با توجه به سیر روایت و حوادث، چندین فرصت برای کندوکاو و هم‌فکری نیز دارد. (برای مقایسه بنگرید به منشی ۱۳۸۶: ۲۳۸-۲۵۸) اما بازنویسی مورد بررسی ما، بسیار خلاصه‌وار صورت گرفته و حوادث آن تقریباً یک سوم پایانی حکایت اصلی است، به‌طوری‌که فضاسازی، شخصیت‌پردازی، حوادث، کنش‌ها و گفت‌وگو در آن کاملاً حذف شده است. (بازنویسی همانند خلاصه‌ای است که بیان شد، نه چیزی بیشتر) تمامی این موارد سبب از دست رفتن مقبولیت ادبی داستان شده است.

زبان اثر متناسب با سطح خوانداری کودکان است. جمله‌ها کوتاه و روان است و ایراد نگارشی و ویرایشی در آن به چشم نمی‌خورد. اما از نظر موضوع و محتوا،

جای بحث دارد. چنان‌که مشخص است، موضوع داستان، دربارهٔ دوستی و اعتماد است؛ اما درون‌مایه ویژهٔ این اثر و حوادث عجیبی که در آن رخ می‌دهد، اصلاً مناسب کودکان سنین پیش‌دبستانی یا سال‌های اول دبستان نیست. (در بخش مقبولیت روان‌شناختی به شرح تفصیلی آن خواهیم پرداخت).

- مقبولیت فلسفی

مقبولیت عقلانی و فلسفی، به طور کلی، هم به ماهیت چالش‌برانگیز و مسئله‌ساز داستان ارتباط دارد و هم به فراوانی گفت‌وگوهایی که دربردارندهٔ کنایه، ابهام و طنز ادبی‌اند؛ علاوه بر این، کندوکاوی که برمبنای گفت‌وگو و اندیشه‌ورزی باشد، ضامن غنای فلسفی و دلایل و استنتاج خوب، افزایش‌دهندهٔ میزان مقبولیت یا غنای فلسفی است. (ر.ک. فیشر، ۱۳۸۵: ۱۵۵-۱۵۷)

کفایت فلسفی که از امتیازها و تفاوت‌های اصلی داستان‌های فبک است، در نظر بنیان‌گذاران این برنامه، بسیار جدی است و عناصر گوناگونی برای آن تعریف می‌شود. البته تعدّد و زیاد بودن این عناصر نمی‌تواند دال بر این باشد که هر داستانی که همهٔ این موارد را ندارد در این رویکرد پذیرفته نمی‌شود. به عبارت دیگر، لازم نیست همهٔ این عناصر در یک داستان حضور داشته باشند تا آن داستان دارای غنای فلسفی باشد، بلکه فقط تعدادی از این موارد، بسته به حجم داستان، می‌تواند کفایت یا غنای فلسفی را فراهم کند؛ برای مثال، داستانی که بیش از ده سطر نیست، نمی‌تواند همهٔ این عناصر را داشته باشد؛ بنابراین به این علت که همه یا اکثر این عناصر را ندارد کنار گذاشته نمی‌شود، بلکه این داستان تا آن‌جا که ممکن است باید شامل این عناصر باشد. بنابراین حضور برخی از عناصر اصلی هم برای غنای فلسفی کافی است. (ناجی و مرعشی، ۱۳۹۴: ۹۰)

از منظر الگوسازی فلسفی، رفتار میمون که در شرایط سخت و پیچیده دست به تصمیم‌گیری می‌زند، بسیار آموزنده است. میمون هنگامی که جانش را در خطر می‌بیند از هرگونه اضطراب و برهم‌ریختگی هیجانی خودداری می‌کند و با در نظر گرفتن شرایط و امکانات موجود، راه‌حلی خلاقانه می‌یابد.

اگر بخواهیم از متون داستانی به منظور پرورش تفکر فلسفی در کودکان استفاده کنیم، پس متون انتخابی موردنظر ما، باید دربردارندهٔ میزان مناسبی از خلاقیت و عقلانیت

باشند؛ این نکته گویای آن است که متن‌ها باید نمونه‌هایی از تفکر انتقادی و نیز تفکر خلاق باشند. (De Marzio, 2011: 37)

طبق داستان، میمون وقتی به نیت اصلی لاک‌پشت پی می‌برد که سوار بر لاک‌پشت، وسط رودخانه گرفتار است و امکان فرار ندارد. اما میمون خودش را نمی‌بازد و با ذهن باز، راه حل عاقلانه‌ای می‌یابد و جان سالم به‌در می‌برد؛ عملکرد میمون، الگوی خوبی برای آموزش تفکر انتقادی و تفکر خلاق است. «زبان تصویری استعاره و نیروی نمایشی تمثیل، می‌تواند با ایجاد پل‌های ارتباطی میان دیدگاه‌های متفاوت و چیزهایی که شاگردان از پیش می‌دانند و تجربه کرده‌اند، به روشن شدن آن‌ها کمک کند». (ر.ک. مایرز، ۱۳۷۴: ۶۴)

البته محتوای این داستان به لحاظ روان‌شناختی مناسب روحیات کودکان نیست، اما برای رده‌های سنی بالاتر، قابلیت طرح و بحث در کلاس را دارد.

- مقبولیت روان‌شناختی

یکی از مهمترین شاخصه‌های داستان کودک، تناسب موضوع و درون‌مایه این آثار با احساسات و روحیات کودکان است. در انتخاب داستان برای کودکان این نکته بسیار با اهمیت است که درون‌مایه و محتوای آثار با رؤیاهای، دل‌مشغولی‌ها و علائق کودکان هم‌خوانی داشته باشد؛ در این صورت است که کودکان به کتاب‌ها و انتخاب‌کنندگان آن‌ها اعتماد می‌کنند. بی‌هیچ تردیدی ارزشمندی محتوای داستان (برای کودکان) به میزان ارتباط آن با زندگی بستگی دارد؛ کودکان هرچه بیش‌تر بتوانند چهره واقعی و خواسته‌ها و آرمان‌های خود را در داستان‌ها ببینند، بیش‌تر به آن دل می‌بندند و از آن تأثیر می‌پذیرند. (ر.ک. قزل ایاغ، ۱۳۹۲: ۶۲-۶۳)

طبق معیارهای ادبیات کودک، داستان‌هایی که برای این سنین نوشته می‌شود، نباید باعث برانگیختگی شدید عواطف و احساسات در کودکان شود و تصاویر خشونت‌آمیزی را خلق کند. رفتار لاک‌پشت که با حيله و فریب می‌خواهد قلب دوستش را در بیاورد، کاملاً بار منفی دارد و موجب بدآموزی کودکان می‌شود؛ به‌ویژه در سنین پایین که کودکان، درک درستی از آسیب‌های جسمی و مفهوم مرگ ندارند. بر اساس نظریه یادگیری اجتماعی بندورا، پرخاش‌گری و رفتارهای خشونت‌آمیز از طریق مشاهده یا تقلید آموخته می‌شود؛ و عوامل اجتماعی مانند خانواده، دوستان،

کتاب‌ها و رسانه‌ها می‌توانند منابع یادگیری خشونت، برای کودکان باشند. (Bandura, 1986) بنابراین محتوای داستان، متناسب با روحیات و احساسات مخاطب نیست و کاملاً فاقد مقبولیت روان‌شناختی است.

مشخص نیست که معیار نویسنده در انتخاب این حکایت برای کودکان چه بوده است. چنان‌که شرح آن گذشت، با وجود دخل و تصرفات بسیاری که در پیرنگ داستان صورت گرفته و به پایین آمدن غنای ادبی در متن فعلی انجامیده است، هنوز هم اثر به دست آمده، از نظر محتوا و درون‌مایه، مناسب مخاطب هدف نیست و ضعف‌های آن بیشتر از نقاط قوت آن است.

۲.۴ راه‌حل خرچنگ

این داستان بازنویسی حکایتی است با عنوان «غوکی که در جوار ماری می‌زیست» که در باب شیر و گاو از زبان یکی از شخصیت‌های داستانی نقل شده است. (برای آگاهی بیشتر بنگرید به: منشی، ۱۳۸۶: ۱۱۸-۱۱۹)

خلاصه داستان بدین صورت است که قورباغه‌ای در کنار لانه ماری زندگی می‌کند و هرگاه بچه‌دار می‌شود، مار آن‌ها را می‌خورد. روزی قورباغه پیش دوستش خرچنگ می‌رود و از او کمک می‌خواهد. خرچنگ هم به او می‌گوید: از در خانه راسو که در این حوالی زندگی می‌کند تا نزدیک لانه مار، ماهی بگذار تا راسو به دنبال غذا تا لانه مار بیاید و او را بخورد. قورباغه همین کار را می‌کند و بدین ترتیب راسو مار را می‌خورد. فردای آن روز، راسو طبق عادت تا لانه مار می‌رود و همین‌که چشمش به لانه قورباغه می‌افتد، قورباغه و بچه‌هایش را می‌خورد! (ر.ک. اسماعیلی طاهری، ۱۳۹۳)

- مقبولیت ادبی

متن داستان از روانی و یک‌دستی برخوردار است و ویژگی‌های نگارش برای کودکان همچون استفاده از زبان معیار، کوتاهی جملات، سادگی و قابل درک بودن واژگان در آن رعایت شده است. (ر.ک. شعاری‌نژاد، ۱۳۸۷: ۲۰۰-۲۰۱) بنابراین بازنویسی از نظر سطح زبانی، متناسب با دایره واژگان و سطح کودکان گروه سنی الف و ب است.

فضاسازی و شخصیت‌پردازی چندانی در بازنویسی به چشم نمی‌خورد. به علاوه، میزان گفت‌وگو پایین است که با توجه به محتوای داستان، نویسنده به راحتی

می‌توانست گفت‌وگوهای قورباغه و خرچنگ را افزایش دهد و آن را تبدیل به گفت‌وگوی استدلالی کند؛ اما متأسفانه چنین چیزی نمی‌بینیم.

با نگاهی به حکایت اصلی، می‌بینیم که طولانی‌تر است و علاوه بر توصیفات مکانی، گفت‌وگوی بیشتری در خود جای داده که بیان‌گر حالات و احساسات قورباغه است. (برای مقایسه بنگرید به منشی ۱۳۸۶: ۱۱۸) با حذف‌هایی که صورت گرفته، علاوه بر این که فضا سازی از بین رفته و میزان گفت‌وگوها کاهش یافته، پیرنگ نیز ضعیف شده است. برای مثال، امکان دارد برای مخاطب این پرسش پیش بیاید که چرا قورباغه خانه‌اش را عوض نمی‌کند و به جای دیگری نمی‌رود؟ اما در حکایت اصلی، قورباغه به این پرسش نیز با دلیل پاسخ داده است.

- مقبولیت فلسفی

یکی از مهم‌ترین اهداف و ویژگی‌های داستان‌های فبک، الگوسازی است. هنگامی که لیمن نگارش داستان‌های فلسفی را آغاز کرد، به این نتیجه رسیده بود که شخصیت‌های کودک داستان، می‌توانند همانند الگویی به دانش‌آموزان حاضر در کلاس کمک کنند تا آن‌ها با هم‌دلی و هم‌ذات‌پنداری، به درک بهتری از موضوع‌ها و فرایندهای فکری موجود در داستان برسند. (Lipman, 1992:4) الگوسازی می‌تواند در زمینه‌ها و با روش‌های مختلفی در داستان ارائه شود؛ برای مثال ارائه الگویی از کندوکاو مشترک میان شخصیت‌ها، الگویی از اکتشافات علمی، مواجهه با پیچیدگی‌های زندگی و نیز شبیه‌سازی فرایندهای شناختی، معناسازی و استدلال. (ر.ک. ناجی و مرعشی، ۱۳۹۴: ۹۹-۱۰۷)

از نظر فلسفی، داستان دارای ظرفیت بالایی است. گره داستان که خورده شدن بچه‌های قورباغه است، اولین فرصت کندوکاو مشترک، برای یافتن راه چاره و نجات از چنگ مار است. در ادامه مشورت کردن قورباغه با خرچنگ و راه‌حلی که خرچنگ ارائه می‌دهد، الگوی مناسبی برای تفکر جمعی و خلاق است؛ راه‌حلی که به نتیجه معکوس و نابودی قورباغه می‌انجامد به خوبی نشان می‌دهد که مشورت، با هرکسی، راه‌گشا نیست و ممکن است اوضاع را بدتر کند. این نکته نیز آموزش بسیار خوبی در راستای تأکید بر لزوم داشتن تفکر انتقادی است.

اگر بتوانیم کودکان را تشویق کنیم تا فرآیندهای ذهنی و عقلانی شخصیت‌های داستان را واکاوی کنند و آن‌ها را تشخیص دهند، کودکان نیز شروع به تمرین می‌کنند و همین روند (استدلالی) را پیش می‌گیرند و برای آن ارزش قایل می‌شوند. (Splitter and Sharp, 1995: 99)

در یک داستان فلسفی، آنچه بیشترین اهمیت را دارد «این است که کودکان به درک بهتری درباره آنچه بدن فکر می‌کند و چرایی افکار و احساسات و اعمال‌شان برسند و درک بهتری درباره این پیدا کنند که استدلال مؤثر چگونه می‌تواند باشد». (لیپمن و دیگران، ۱۳۹۹: ۱۰۱) چنان‌که لیپمن بارها تأکید کرده است هیچ راه دیگری بهتر از فلسفه، وجود ندارد که بتواند کودک را برای مبارزه با القای عقیده آماده کند. کودکان در خلال این داستان می‌آموزند که هر حرفی را قبول نکنند، هرچند از طرف نزدیکان‌شان باشد؛ و همواره پیش از آغاز کار، به عواقب آن بیندیشند.

در داستان‌های فبک، شخصیت‌ها باید فعال باشند و حضور دانای کل، ضعف به شمار می‌رود؛ اما موضع انفعالی قورباغه و سرانجامش در این داستان، الگوی بسیار خوبی برای کودکان است که یاد بگیرند ذهن‌بین نباشند و هیچ حرفی را بدون تعمق و استدلال نپذیرند، بلکه همواره با ذهنی باز و انتقادی، جنبه‌های متفاوت مسائل را بررسی کنند.

یکی از اهداف آموزش، رها کردن کودکان از عادت‌های ذهنی غیرانتقادی و پذیرش بی‌چون و چرای (مسائل) است تا شاید بتوانند توانایی تفکر برای خود را بیشتر پرورش دهند، رویکرد شخصی خود به جهان را کشف کنند و هنگامی که آمادگی لازم را پیدا کردند، مجموعه باورهای خود، درباره جهان را طرح‌ریزی کنند. (همان: ۱۰۰)

- مقبولیت روان‌شناختی

موضوع و محتوای طرح شده در داستان، برای کودکان قابل درک و ملموس است؛ اما با توجه به رخدادهای داستان و خورده شدن قورباغه که شخصیت اصلی داستان است، شاید بهتر باشد به منظور پیشگیری از برانگیختگی شدید عاطفی و هیجانی، از نقل آن برای کودکان گروه سنی الف خودداری کنیم. نکته قابل توجهی که در این داستان وجود دارد، این است که برخلاف بیشتر داستان‌های کلیله و دمنه، حیوانات کنش‌های انسانی ندارند (به استثنای سخن گفتن) و در همان بافت زندگی

نگاهی تحلیلی انتقادی به بازنویسی داستان‌های ... (عاطفه یوسفی و دیگران) ۳۹۳

طبیعی خود هستند و رفتارهای غریزی دارند. این نکته موجب باورپذیری بیشتر داستان برای کودکان می‌شود؛ بنابراین، دارای مقبولیت روان‌شناختی است.

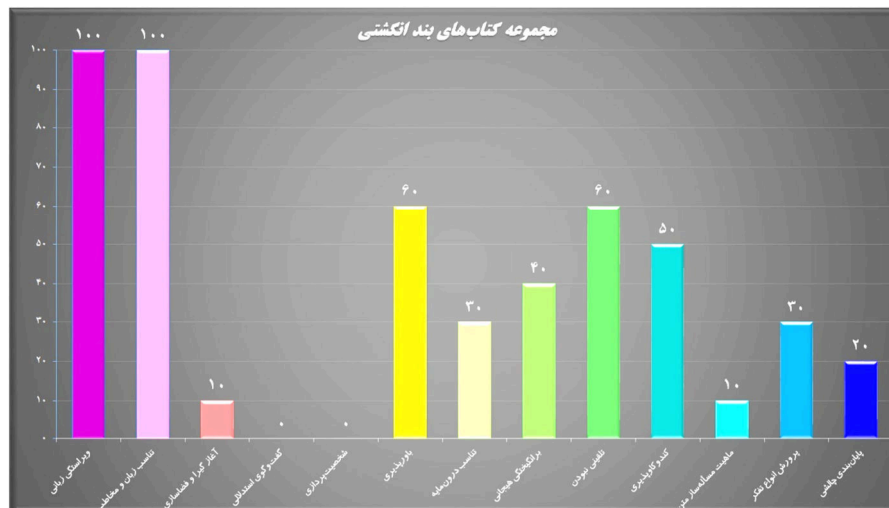
۵. بررسی معیارهای فبک در مجموعه داستان‌های بندانگشتی

مقبولیت ادبی			مقبولیت روان‌شناختی			مقبولیت عقلانی		
عنوان داستان	ویراستگی زبانی	تناسب زبان و مخاطب	آغاز گیرا و فضاسازی	گفت‌وگوی استدلالی	شخصیت‌پردازی	باورپذیری	تناسب درون‌مایه	برانگیختگی هیجانی
سگ ولگرد	*	*	*	*	*	*	*	*
روپاه و طبل	*	*	*	*	*	*	*	*
سه حقه‌باز	*	*	*	*	*	*	*	*
سه ماهی	*	*	*	*	*	*	*	*
میمون و لاک‌پشت	*	*	*	*	*	*	*	*
راه‌حل خرچنگ	*	*	*	*	*	*	*	*
لاک‌پشت پرنده	*	*	*	*	*	*	*	*
شیر و شغال	*	*	*	*	*	*	*	*
مار و پادشاه قورباغه‌ها	*	*	*	*	*	*	*	*
مرغابی و سایه درخت	*	*	*	*	*	*	*	*

۶. نتیجه‌گیری

در پژوهش حاضر به بررسی یک مجموعه داستانی، برگرفته از کلیله و دمنه و بازنویسی شده بر اساس معیارهای داستانی برنامه فبک، با نام کتاب‌های بندانگشتی پرداختیم. داستان‌های این مجموعه از سه منظر مقبولیت ادبی، مقبولیت فلسفی و مقبولیت روان‌شناختی، شامل مؤلفه‌های ویراستگی زبانی، تناسب زبان و سطح خوانداری مخاطب، آغاز گیرا و فضاسازی مناسب، گفت‌وگوی استدلالی، شخصیت‌پردازی، باورپذیری موضوع و محتوا برای کودک، تناسب درون‌مایه و روحیات مخاطب، برانگیختگی هیجانی، تلقینی نبودن گفت‌وگوها و رخدادها، کندوکاپذیری، ماهیت مسأله‌ساز متن، پرورش انواع تفکر چهارگانه (انتقادی، خلاق، مسئولانه و جمعی) و پایان‌بندی باز و چالشی، بررسی و تحلیل شد.

نتایج حاصل از بررسی این مجموعه بازنویسی شده، شامل ده داستان، بر اساس مبانی داستانی فبک- که در جدول شماره یک بازتاب یافته است- به صورت آماری بدین شرح است:

چنان‌که در نمودار نمایان است، این بازنویسی‌ها از نظر ویراستگی زبانی و تناسب سطح نوشتاری با توانایی‌های خواننداری کودکان، امتیاز بالایی گرفته‌اند؛ اما معیارهای فلسفی، به درستی در آن‌ها رعایت نشده و میانگین درصدها در برخی از مؤلفه‌ها، حتی به نیمه نیز نرسیده است. اکثریت قریب به اتفاق این داستان‌ها، نه بازنویسی بر مبنای معیارهای فبک، بلکه صرفاً ساده‌نویسی و برگردان به زبان امروزی است. در مواردی، به علت شخصیت‌پردازی ضعیف و عدم گنجاندن جزئیات و سایر عناصر داستانی، روایت برای کودکان، غیرقابل‌باور و ناملموس است. ناتوانی نویسنده در فضا سازی و شخصیت‌پردازی در بُعد ادبی و نیز فقدان مؤلفه‌های فلسفی، نظیر گفت‌وگوی استدلالی، پرورش انواع تفکر، ماهیت مسأله‌ساز متن، پایان‌بندی باز و چالشی و سکوی پرش بودن، مواردی است که مقبولیت ادبی و فلسفی داستان‌ها را کاهش داده است. اشاره نکردن به سن مخاطبان، ضمن از بین بردن امکان سنجش مقبولیت روان‌شناختی داستان‌ها، کاربرد آن‌ها را نیز محدود کرده است و نشان دهنده آشنایی کم نویسنده با ویژگی‌های داستان‌های فلسفه برای کودکان است. متأسفانه به این نکته توجه نشده است که این داستان‌ها، به صورت هدفمند برای استفاده در پایه‌های مشخص در کلاس‌های فبک نوشته می‌شوند، پس به لحاظ ادبی،

نگاهی تحلیلی انتقادی به بازنویسی داستان‌های ... (عاطفه یوسفی و دیگران) ۳۹۵

روان‌شناختی و فلسفی باید گروه سنی یا به عبارت دقیق‌تر پایه‌ی درسی کودکان مخاطب _ اگرچه به صورت محدودی _ تعیین شود. در مواردی، میان موضوع و محتوای طرح شده در داستان و روحیات و نیازهای مخاطب، ارتباطی وجود نداشته و بازنویسی فاقد مقبولیت روان‌شناختی است.

کتاب‌نامه

- احمدی، اکبر؛ و دیگران. ۱۳۹۱. «فلسفه برای کودکان (p4c) مضامین فلسفی در داستان‌های متون کلاسیک ادب فارسی»، تفکر و کودک، س ۳، ش ۲، پاییز و زمستان ۱۳۹۱، صص ۱-۲۵
- اسکچل، ارنست جی. ۱۳۹۶. «کودک و داستان». ترجمه فاطمه کیکاووسی. در *کندوکا و فلسفی برای کودکان و نوجوانان*. ج ۳. به کوشش سعید ناجی. تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی. صص ۱۸۷-۱۹۴
- اسماعیلی طاهری، حسن. ۱۳۹۳. *کتاب‌های بن‌اندگشتی، داستان‌های کلیله و دمنه*. کاشان: قانون‌مدار
- جلالی، مریم؛ خدارحمی، فاطمه. ۱۳۹۸. «بازپردازش تمثیل‌های مرزبان‌نامه و کلیله و دمنه برای کودکان بر اساس نظریه ارتباط‌گیری»، *بلاغت کاربردی و نقد بلاغی*، ش ۸، پاییز و زمستان ۱۳۹۸، صص ۴۵-۵۸
- حسینی طالمی، زهرا؛ و دیگران (۱۳۹۸). «بررسی تطبیقی جایگاه تفکر فلسفی در داستان حی‌بن یقضان کیلانی و بچه آدم آذربیدی با نظریه لیمن»، *تفکر و کودک*، س ۱۰، ش ۲، صص ۴۹-۷۳.
- ساسانی، فرهاد؛ جوادری‌راد، عطیه. ۱۴۰۰. «اصول ساده‌سازی متن‌های کهن ادبی: مطالعه موردی کلیله و دمنه»، *جستارهای زبانی*، ش ۲، خرداد و تیر ۱۴۰۰، صص ۳۲۰-۳۹۲
- شارپ، آن مارگارت. ۱۳۸۷. «امتیاز P4C نسبت به رقبا (PWC) و ویژگی‌های دیگر آن». در *کندوکا و فلسفی برای کودکان و نوجوانان*. ج ۱. به کوشش سعید ناجی. تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی. صص ۹۷-۱۲۴
- شعاری نژاد، علی‌اکبر. ۱۳۸۷. *ادبیات کودکان*. چاپ بیست و ششم. تهران: اطلاعات
- فیشر، رابرت. ۱۳۸۵. *آموزش تفکر به کودکان*. ترجمه مسعود صفایی مقدم؛ افسانه نجاریان. اهواز: رشن
- قزل‌ایاغ، ثریا. ۱۳۹۲. *ادبیات کودکان و نوجوانان و ترویج خواندن*. چاپ نهم. تهران: سمت
- کوربت، پای. *آموزش داستان‌نویسی*. ۱۳۹۵. دوره دو جلدی. ترجمه محسن سلیمانی. تهران: ویژه‌نشر
- لچر، دنیس بی؛ و دیگران. ۱۳۸۹. *ارتباط با کودکان از طریق داستان*. ترجمه منیژه بهبودی؛ جلیل شاهری لنگرودی. تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

لیپمن، متیو. ۱۳۹۶. «فلسفه و داستان، داستان و فلسفه برای کودکان». ترجمه فاطمه کیکاووسی. در *کندوکاو فلسفی برای کودکان و نوجوانان*. ج ۳. به کوشش سعید ناجی. تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

لیپمن، متیو؛ شارپ، آن مارگارت؛ اسکانیان، فردریک اس. ۱۳۹۹. *فلسفه در کلاس درس*. ترجمه محمدزهر باقری نوع‌پرست. چاپ دوم. تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
مایرز، چت. ۱۳۷۴. *آموزش تفکر انتقادی*. ترجمه خدایار ایلی. تهران: سمت

مجیدحبیبی عراقی، لیلا؛ و دیگران. ۱۳۹۲. «خوانش فلسفی گزیده متون داستانی کلاسیک فارسی متناسب با اهداف برنامه فلسفه برای کودکان»، *تفکر و کودک*، س ۴، ش ۲، پاییز و زمستان ۱۳۹۲، صص ۷۵-۱۰۰

منشی، ابوالمعالی نصرالله. ۱۳۸۶. *کلیله و دمنه*. چاپ سی و یکم. تصحیح مجتبی مینوی. تهران: امیرکبیر
ناجی، سعید (۱۳۹۵). *معیار فبک برای داستان*. تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
ناجی، سعید؛ حبیبی، لیلا (۱۳۹۷). «نگاهی دوباره به ویژگی فلسفی و ادبی داستان‌ها در برنامه فبک»، *تفکر و کودک*، س ۹، ش ۱، صص ۱-۳۰.

ناجی، سعید؛ مرعشی، منصور. ۱۳۹۴. «کفایت فلسفی در داستان‌های فلسفه برای کودکان و نوجوانان»، *تفکر و کودک*، س ۶، ش ۱، بهار و تابستان ۱۳۹۴، صص ۸۷-۱۱۱

یوسفی، عاطفه؛ ناجی، سعید. ۱۴۰۱. «بازخوانی بابی از کلیله و دمنه، تحلیل باب شیر و شغال بر اساس مبانی داستانی فلسفه برای کودکان»، *پژوهشنامه ادبیات تعلیمی*، س ۱۴، ش ۵۵، پاییز ۱۴۰۱، صص ۱۳۵-۱۶۰

یوسفی، عاطفه؛ و دیگران. ۱۴۰۳. «بایدها و نبایدهای بازنویسی حکایت‌هایی از ادبیات فارسی کلاسیک بر پایه برنامه فبک (مطالعه موردی: مجموعه مثنوی مولوی و فلسفه برای کودکان)»، *تفکر و کودک*، س ۱۵، ش ۱، بهار و تابستان ۱۴۰۳، صص ۳۲۷-۳۵۰

Bandura, A. 1986. *Social foundations of thought and action: A social cognitive theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall

De Marzio, Darryl Mathew. 2011. What happens in philosophical texts: Mathew Lipman's theory and practice of the philosophical texts as a model. *Childhood and philosophy*, Rio de Janiro, out 2011, pp37- 65

Lipman, Matthew. 1992. Harry Stotlemier's discovery. Edited by Ann Margaret Sharp. Philadelphia: Temple university press.

Splitter, laurance J; Sharp, Ann. M. 1995. *Teaching for better thinking*. Australian Council for Educational Research LTD.